

СЛОВО МОЛОДИМ ВЧЕНИМ



Юлія Белова

адвокат адвокатського об'єднання "Щиглов і партнери"
(м. Київ, Україна)
belova@shchyglov.com

УДК 347.121.2

СИСТЕМА СПЕЦІАЛЬНИХ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ

АНОТАЦІЯ. Сучасний розвиток інформаційних технологій зумовив те, що такі інформаційні об'єкти, як персональні дані, дедалі частіше стають об'єктом протиправних посягань та, відповідно, потребують правового захисту, насамперед цивільно-правового, з урахуванням його превентивно-присікального та відновлювально-компенсаційного спрямування.

Метою статті є визначення системи спеціальних цивільно-правових способів захисту права на персональні дані.

Визначено, що система спеціальних цивільно-правових способів захисту права на персональні дані включає в себе: 1) звернення до володільця та (або) розпорядника персональних даних (неюрисдикційна форма) з вмотивованою вимогою (із запереченням проти обробки персональних даних; про зміну персональних даних; про знищення персональних даних; про припинення будь-яких інших порушень законодавства про захист персональних даних; 2) оскарження до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини діяльності володільця, розпорядника, третіх осіб щодо обробки персональних даних (рішення про відстрочення або відмову в доступі до персональних даних; рішення про відмову в задоволенні вмотивованої вимоги суб'єкта персональних даних щодо заперечення проти обробки персональних даних, а також їх зміни та (або) знищення; будь-якого іншого рішення, дії чи бездіяльності, якими порушується законодавство про захист персональних даних; 3) звернення до суду з позовом (зобов'язати володільця та (або) розпорядника персональних даних надати доступ до персональних даних; зобов'язати володільця та (або) розпорядника персональних даних припинити обробку персональних даних, змінити персональні дані, знищити персональні дані; щодо застосування інших цивільно-правових способів для захисту своїх персональних даних від незаконної обробки та випадкової втрати, знищення, пошкодження у зв'язку з умисним приховуванням, ненаданням чи несвоєчасним їх наданням, а також на захист від

надання відомостей, що є недостовірними чи ганьблять честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи.

Ключові слова: персональні дані; право на персональні дані; цивільно-правові способи захисту; способи захисту персональних даних.

Сучасний розвиток інформаційних технологій зумовив те, що такі інформаційні об'єкти, як персональні дані, набули цінності не тільки для їх суб'єктів, а й для інших учасників цивільних відносин. Тому саме персональні дані дедалі частіше стають об'єктом протиправних посягань та, відповідно, потребують правового захисту. Звичайно, такий захист здійснюється передусім на рівні публічного права (ст. 188³⁹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП)¹ та ст. 182 Кримінального кодексу України (далі – КК України)²). Проте більшої актуальності набуває саме цивільно-правовий захист з урахуванням його превентивно-присікального та відновлювально-компенсаційного спрямування.

Однак у цивілістичних дослідженнях це питання розкривається недостатньо. При цьому більшість науковців розглядає його у контексті захисту особистих немайнових прав (В. Бобрик, О. Гуменюк, Н. Давидова, Л. Красицька, О. Кулініч, Р. Стефанчук, Н. Устименко, Л. Федюк) або інформаційних прав (О. Кохановська, А. Кодинець), лише незначна кількість стосується саме права на персональні дані (О. Дмитренко, І. Романюк).

Метою дослідження є визначення системи спеціальних цивільно-правових способів захисту права на персональні дані.

У вітчизняній цивілістиці зазначається, що універсальність судової форми захисту полягає в тому, що вона може надати суб'єкту даних широкий спектр способів захисту свого права³. В основу нашого подальшого дослідження буде покладена така позиція, відповідно до якої під способом захисту суб'єктивних цивільних прав розуміються закріплені в законі матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких відбувається поновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав і вплив на правопорушника⁴. Багатогранність правової природи права на персональні дані як суб'єктивного права, а також широке тлумачення змісту та обсягу поняття “персональні дані” як об'єкта права

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>> (дата звернення: 11.01.2019).

² Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>> (дата звернення: 11.01.2019).

³ І Романюк, ‘Цивільно-правові способи захисту права особи на власні персональні дані’ [2014] 2(1) Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Юридичні науки” 210.

⁴ О Кохановська, *Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві* (Київський університет 2006) 367.

Юлія Белова

обумовлюють складну систему способів їх захисту. Будучи суб'єктивним цивільним правом, право на персональні дані може захищатися будь-яким із загальних цивільно-правових способів. Відповідно до ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)⁵ до таких способів захисту, які можуть бути застосовані до будь-яких цивільних прав, зокрема й права на персональні дані, належать: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб; інший спосіб, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом випадках.

Поряд із загальними, в літературі прийнято виділяти спеціальні способи захисту, тобто такі, які застосовуються для захисту окремих видів суб'єктивних цивільних прав. Оскільки право на персональні дані розглядається як самостійне особисте немайнове право, то йому притаманні всі способи захисту останніх. Так, Р. Стефанчук пропонує таку класифікацію способів захисту особистих немайнових прав:

<...> превентивно-присікальні способи захисту, тобто ті з них, які спрямовані на попередження та припинення порушення, оспорення, невизнання особистого немайнового права чи реальної загрози вказаних дій (визнання права; припинення дії, яка порушує право; зміна правовідношення; припинення правовідношення; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб тощо); відновлювальні способи захисту, тобто ті з них, які спрямовані на відновлення порушеного права (відновлення становища, яке існувало до порушення, та пов'язані із ним способи; спростування; відповідь; визнання правочину недійсним тощо); компенсаційні способи захисту, тобто ті з них, які спрямовані на додаткове компенсування збитків, що пов'язані із порушенням особистого немайнового права (відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, відшкодування моральної (немайнової) шкоди тощо)⁶.

www.pravoua.com.ua

⁵ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>> (дата звернення: 11.01.2019).

⁶ Р. Стефанчук, *Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту)* (КНТ 2007) 194.

Значення цієї класифікації полягає в тому, що вона сприяє вибору належного способу захисту права на персональні дані з урахуванням характеру порушення та його наслідків.

Водночас право на персональні дані може захищатися в порядку, передбаченому для захисту інформаційних прав. А. Кодинець із цього приводу пропонує виокремити ті способи, що можуть застосовуватися насамперед для захисту прав: учасників відносних інформаційних відносин (зміна правовідношення; припинення правовідношення, визнання правочину недійсним; примусове виконання обов'язку в натурі); учасників абсолютних інформаційних прав (визнання незаконними рішення, дії чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб; припинення дії, яка порушує право; визнання права); способи, придатні для захисту прав учасників як у відносних (зобов'язальних), так і в абсолютних відносинах (відновлення становища, яке існувало до порушення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди)⁷. Попри дещо умовний характер цієї класифікації, вона дає змогу розмежувати два випадки: захист права на персональні дані від порушень, які допускають володільці та (або) розпорядники персональних даних (відносні відносини); захист права на персональні дані від порушень з боку інших осіб (абсолютні відносини).

Одночасно Закон України “Про захист персональних даних” (далі – Закон)⁸ передбачає низку спеціальних положень про їх захист: право суб'єкта персональних даних пред'являти вмотивовану вимогу володільцю персональних даних із запереченням проти обробки своїх персональних даних (п. 5 ч. 2 ст. 8); право суб'єкта персональних даних пред'являти вмотивовану вимогу щодо зміни або знищення своїх персональних даних будь-яким володільцем та розпорядником персональних даних, якщо ці дані обробляються незаконно чи є недостовірними (п. 6 ч. 2 ст. 8); право суб'єкта персональних даних на захист своїх персональних даних від незаконної обробки та випадкової втрати, знищення, пошкодження у зв'язку з умисним приховуванням, ненаданням чи несвоечасним їх наданням, а також на захист від надання відомостей, що є недостовірними чи ганьблять честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи (п. 7 ч. 2 ст. 8); право суб'єкта персональних даних застосовувати засоби правового захисту в разі порушення законодавства

⁷ А. Кодинець, ‘Цивільно-правове регулювання зобов'язальних інформаційних відносин: методологія, теорія, практика’ (дис д-ра юрид наук, Київ нац ун-т ім Т Шевченка) 374-5.

⁸ Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>> (дата звернення: 11.01.2019).

про захист персональних даних (п. 9 ч. 2 ст. 8); право суб'єкта персональних даних на оскарження рішення про відстрочення або відмову в доступі до персональних даних (ст. 18).

Аналіз вказаних норм свідчить, що вони потребують певної систематизації, тому що наділені вадами неповноти (зрозуміло, що право на оскарження охоплює й інші протиправні дії чи бездіяльність володільця або розпорядника персональних даних, а не тільки рішення про відстрочення або відмову в доступі) та у них відсутнє чітке розмежування між ними (наприклад, “право суб'єкта персональних даних на захист своїх персональних даних” та “право суб'єкта персональних даних застосувати засоби правового захисту”). На основі проведеного дослідження пропонуємо таку систему спеціальних способів захисту права на персональні дані.

По-перше, шляхом звернення до володільця та (або) розпорядника персональних даних (неюрисдикційна форма) з вмотивованою вимогою:

- із запереченням проти обробки персональних даних;
- про зміну персональних даних;
- про знищення персональних даних;
- про припинення будь-яких інших порушень законодавства про захист персональних даних.

По-друге, шляхом оскарження до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини діяльності володільця, розпорядника, третіх осіб щодо обробки персональних даних, а саме:

- рішення про відстрочення або відмову в доступі до персональних даних;
- рішення про відмову в задоволенні вмотивованої вимоги суб'єкта персональних даних щодо заперечення проти обробки персональних даних, а також їх зміни та (або) знищення;
- будь-якого іншого рішення, дії чи бездіяльності, якими порушується законодавство про захист персональних даних.

По-третє, шляхом звернення до суду з позовом:

- зобов'язати володільця та (або) розпорядника персональних даних надати доступ до персональних даних;
- зобов'язати володільця та (або) розпорядника персональних даних припинити обробку персональних даних, змінити персональні дані, знищити персональні дані;
- щодо застосування інших цивільно-правових способів для захисту своїх персональних даних від незаконної обробки та випадкової втрати, знищення, пошкодження у зв'язку з умисним приховуванням, ненаданням чи несвоєчасним їх наданням, а також на захист від надання відо-

мостей, що є недостовірними чи ганьблять честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи.

Отже, основними спеціальними способами захисту права на персональні дані можна назвати вимоги про: припинення обробки персональних даних; зміну персональних даних; знищення персональних даних. При цьому вони можуть бути реалізовані як в юрисдикційній, так і в неюрисдикційній формі.

Так, суб'єкт персональних даних має право заперечувати проти їх обробки. Якщо такі заперечення обґрунтовані, володільець повинен припинити обробку персональних даних. Інколи трапляється твердження, що така вмотивована вимога суб'єкта персональних даних виключає можливість їх подальшої обробки, а отже – й зберігання володільцем і розпорядником. З огляду на це єдино можливим правовим наслідком такої вимоги є знищення інформації⁹. Однак припинення використання персональних даних може відбуватися у різних формах, зокрема, шляхом їх знищення, блокування або без них. У літературі знищення даних визначається як їх цілковите та безповоротне видалення (наприклад, спалення документа). Поняття “блокування” пов'язується з відокремленням тим чи іншим чином певних даних від інформації, що підлягає обробці. Припинення використання шляхом блокування може мати місце тоді, коли знищення даних неможливе з фізичних або нормативних причин (наприклад, фінансова звітність про анульовані банківські перекази), а також, коли в контексті певних правовідносин блокування є більш доцільним. Наприклад, британські асоціації прямого маркетингу не видаляють, а блокують дані громадян, які заявили про своє бажання не отримувати адресних рекламних пропозицій. Це пояснюється, зокрема, тим, що в разі видалення таких даних вони можуть знову бути помилково внесені до системи, змушуючи як громадянина, так і асоціацію вживати додаткових зусиль для їх повторного виключення¹⁰. Прецедентною в контексті видалення та заперечення проти обробки персональних даних стало рішення Суду Європейського Союзу від 13 травня 2014 р. у справі “*Google Spain SL, Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González*”¹¹.

⁹ А Петрицький, ‘Актуальні проблеми правового забезпечення захисту персональних даних в Україні’ (2013) 6 Вісник Маріупольського державного університету. Серія “Право” 118.

¹⁰ О Дмитренко, ‘Право фізичної особи на власні персональні дані в цивільному праві України’ (дис канд юрид наук, 2010) 147-8.

¹¹ *Google Spain SL, Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González*, Case C-131/12 <<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=152065&doclang=en>> (accessed: 11.01.2019).

Юлія Белова

Щодо права особи пред'являти вимогу про зміну або знищення її персональних даних, то воно деталізується у ст. 15 Закону, відповідно до якої:

<...> персональні дані видаляються або знищуються в порядку, встановленому відповідно до вимог закону. Персональні дані підлягають видаленню або знищенню у разі 1) закінчення строку зберігання даних, визначеного згодою суб'єкта персональних даних на обробку цих даних або законом або 2) припинення правовідносин між суб'єктом персональних даних та володільцем чи розпорядником, якщо інше не передбачено законом. Персональні дані, зібрані з порушенням вимог цього Закону, підлягають видаленню або знищенню у встановленому законодавством порядку¹².

Крім цього, відповідно до частин 1 та 3 ст. 20 Закону володільці чи розпорядники персональних даних зобов'язані вносити зміни до персональних даних на підставі вмотивованої письмової вимоги суб'єкта персональних даних. Зміна персональних даних, які не відповідають дійсності, проводиться невідкладно з моменту встановлення невідповідності.

Реалізація цих норм може бути продемонстрована на прикладі рішення Вищого господарського суду України від 15 березня 2017 р. у справі № 910/12950/16¹³. Відповідно до обставин справи 6 квітня 2010 р. ПАТ КБ “ПриватБанк” (далі – банк) та ФОП ОСОБА_2 (далі – клієнт) уклали договір банківського рахунку на комплексне обслуговування (далі – договір), згідно з яким клієнту у Печерській філії ПАТ КБ “ПриватБанк” відкрито поточний банківський рахунок у національній валюті. Клієнтом при відкритті рахунків була надана згода на збирання та обробку персональних даних. 6 квітня 2016 р. клієнт цінним листом з описом вкладення надіслав до ПАТ КБ “ПриватБанк” вимогу (претензію) про розірвання договору банківського рахунку, видалення та знищення персональних даних, а також заяву про закриття поточного рахунку, яка залишилася без відповіді банку. Залишаючи касаційну скаргу без задоволення, суд враховував, що нормами чинного законодавства передбачено право клієнта в будь-який час подати заяву про закриття рахунку, що, зі свого боку, є підставою для розірвання договору банківського рахунку. Отже, господарські суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку щодо наявності підстав для задоволення вимог позивача про розірвання договору банківського рахунку на комплексне обслуговуван-

www.pravoua.com.ua

¹² Про захист персональних даних (н 8).

¹³ Рішення Вищого господарського суду України від 15 березня 2017 р. у справі № 910/12950/16 <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65345347#>> (дата звернення: 11.01.2019).

ня від 6 квітня 2010 р.; зобов'язання закрити поточний рахунок, відкритий у Печерській філії ПАТ КБ “ПриватБанк”; та, як наслідок, зобов'язання знищити всі персональні дані, отримані на підставі згоди клієнта під час дії договору банківського рахунку на комплексне обслуговування від 6 квітня 2010 р.

Окремо слід розглянути питання відшкодування (компенсації) шкоди (як майнової, так і моральної), завданої порушенням права на персональні дані. Насамперед звертає на себе увагу той факт, що Закон не містить норм, які безпосередньо закріплювали б право суб'єкта персональних даних на відшкодування такої шкоди. З одного боку, це не відповідає європейським стандартам, а саме ст. 82 Загального регламенту про захист даних¹⁴ (ст. 23 Директиви 95/46/ЄС¹⁵), в яких закріплено, що будь-яка особа, якій завдано шкоди в результаті незаконної обробки чи будь-якої дії, несумісної із законодавством про захист персональних даних, має право на одержання компенсації від володільця та (або) особи, яка обробляє персональні дані, за завдану шкоду. З другого боку, це не позбавляє суб'єкта персональних даних можливості звернутися до суду з позовом про відшкодування майнової та (або) моральної шкоди із застосуванням загальних підстав, а саме статей 1166 та 1167 ЦК України.

Відшкодування шкоди традиційно відносять до тих способів захисту, які одночасно виступають засобами цивільно-правової відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних, під якою розуміють вид юридичної відповідальності, яка полягає у покладанні на правопорушника негативних наслідків у вигляді обов'язку відшкодування чи компенсації шкоди (матеріальних збитків та (або) моральної шкоди) чи інших обов'язків, спрямованих на поновлення порушеного права персональних даних¹⁶. Згідно з доктриною цивільного права умовами цивільно-правової відповідальності є: 1) протиправність поведінки (дії чи бездіяльності); 2) наявність майнової та (або) моральної шкоди; 3) причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою і заподіяною шкодою; 4) вина особи, яка заподіяла шкоду. Проаналізуємо особливості цих умов у контексті відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на персональні дані.

Протиправність поведінки як умова деліктної відповідальності полягає в порушенні права на персональні дані, що може проявитися у: неза-

¹⁴ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) <<http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=ENm>> (accessed: 11.01.2019)

¹⁵ Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних: Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 1995 р. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_242> (дата звернення: 11.01.2019).

¹⁶ Кодинець (н 7) 379.

Юлія Белова

конній обробці та випадковій втраті, знищенні, пошкодженні, умисному приховуванні, ненаданні чи несвоєчасному їх наданні, а також наданні відомостей, що є недостовірними чи принижують честь, гідність і ділову репутацію фізичної особи; недодержанні встановленого законодавством про захист персональних даних порядку захисту персональних даних, що призвело до незаконного доступу до них або іншого порушення прав суб'єкта персональних даних; незаконному збиранні, зберіганні, використанні, знищенні, поширенні персональних даних або незаконній зміні персональних даних тощо.

Порушенням права на персональні дані суб'єкту може бути заподіяна як моральна (яка може полягати у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у приниженні честі та гідності, а також ділової репутації фізичної особи), так і майнова шкода (реальні збитки та упущена вигода). У будь-якому випадку сам факт заподіяння шкоди повинен бути встановлений. Прикладом може бути рішення колегії суддів судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 21 січня 2014 р. у справі № 106/5771/13-ц¹⁷, яким скасовано рішення суду першої інстанції в частині стягнення на користь позивача відшкодування моральної шкоди з ухваленням нового рішення про відмову у задоволенні позову в цій частині. Рішення було обґрунтовано тим, що позивачем у порушення вимог процесуального законодавства не надано належних та допустимих доказів заподіяння йому моральної шкоди поширенням інформації про його персональні дані, жодними доказами не доведено, що він зазнав у зв'язку з цим будь-яких немайнових втрат, душевних страждань, погіршення здоров'я тощо.

Важливою умовою відшкодування шкоди є наявність причинно-наслідкового зв'язку між протиправним діянням та заподіяною шкодою. Пояснимо це на прикладі рішення Голосіївського районного суду міста Києва від 8 червня 2017 р. у справі № 752/12262/15-ц¹⁸. Так, у судовому засіданні встановлено, що позивач у справі страждає на низку захворювань, серед яких гіпертонічна хвороба, а 26 червня 2015 р. із ним стався гіпертонічний криз, який він переніс на ногах. Водночас протиправні дії відповідача (оприлюднення персональних даних) щодо нього мали місце 10 червня 2015 р. Беручи до уваги, що позивач має низку захворювань, а також розрив у часі між тим, коли відносно нього відбулося правопорушення, вчинене відповідачем, і гіпертонічним кризом, який

www.pravoua.com.ua

¹⁷ Рішення Апеляційного суду Автономної Республіки Крим у справі від 21 січня 2014 р. № 106/5771/13-ц <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37443227>> (дата звернення: 11.01.2019).

¹⁸ Рішення Голосіївського районного суду м. Києва у справі від 8 червня 2017 р. № 752/12262/15-ц <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67045882>> (дата звернення: 11.01.2019).

стався із ним, суд не може встановити, що причиною гіпертонічного кризу були дії відповідача.

Водночас розуміння права на персональні дані як одного з прав людини, гарантованого на рівні конституційних актів та міжнародних договорів, вносить свої корективи у встановлення факту заподіяння шкоди та її спричинення протиправною поведінкою. На це звертає увагу Верховний Суд України в постанові від 27 вересня 2017 р. у справі № 369/5585/15-ц¹⁹. Так, він вказує, що відмовляючи у задоволенні заявлених вимог із підстав недоведеності спричинення шкоди, суди фактично поклали на позивача обов'язок довести наявність у нього душевних страждань із приводу порушення його права на таємницю телефонного спілкування, що є неприпустимим з огляду на правову природу такого права, гарантії від порушень якого закріплені Конституцією України. У цьому разі суди мали б брати до уваги презумпцію спричинення позивачу моральної шкоди відповідачем та обов'язок саме відповідача спростувати таку презумпцію.

Частина 2 ст. 1166 ЦК України встановлює презумпцію вини заподіювача шкоди, тобто особа, яка завдала шкоду, буде вважатися винною, якщо вона сама не доведе відсутність своєї вини. Тобто у деліктних зобов'язаннях, зокрема й щодо відшкодування шкоди, завданої порушенням персональних даних, саме на відповідача покладено обов'язок спростування презумпції вини шляхом доведення відсутності його вини у завданні шкоди позивачу (якщо зазначена презумпція в суді не спростована, це є підставою для висновку про наявність вини відповідача – заподіювача шкоди).

Водночас спеціальне законодавство може встановлювати додаткові гарантії захисту персональних даних окремих категорій осіб. Насамперед до таких випадків слід віднести персональні дані працівників. Попри те, що Кодекс законів про працю України²⁰ навіть не використовує термін “персональні дані”, він все ж містить норми, спрямовані на їх захист, а саме: заборону вимагати при укладенні трудового договору деякі відомості та документи (ст. 25); зміну формулювання причин звільнення, у разі визнання такого формулювання неправильним або таким, що не відповідає чинному законодавству, у випадках, коли це не тягне за собою поновлення працівника на роботі (ч. 3 ст. 235). Натомість проект Трудового кодексу України²¹ вносить захист персональних даних працівника

¹⁹ Постанова Верховного Суду України від 27 вересня 2017 р. у справі № 369/5585/15-ц <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70427210#>> (дата звернення: 11.01.2019).

²⁰ Кодекс законів про працю України, затверджений Законом від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>> (дата звернення: 11.01.2019).

²¹ Трудовий кодекс України: проект Закону України від 27 грудня 2014 р. № 1658 <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221> (дата звернення: 11.01.2019).

Юлія Белова

на рівень основних обов'язків роботодавця: надання на вимогу працівників повної та достовірної інформації щодо їхньої трудової діяльності, а також безоплатне надання працівникам копій документів, пов'язаних із виконанням трудових обов'язків, що містять їхні персональні дані (ч. 1 ст. 24); забезпечення захисту та конфіденційності персональних даних працівника в порядку, встановленому законодавством, а також у будь-який час на вимогу працівника ознайомлення його з персональними даними, внесення змін до них у разі їх невідповідності фактичним даним (ч. 1 ст. 24).

Приклади спеціального захисту персональних даних можна знайти і в інших законодавчих актах: гарантії захисту та безпеки персональних даних виборців (ст. 11 Закону України “Про Державний реєстр виборців”²²); права осіб, персональні дані (інформація про особу) яких внесені до Єдиного державного демографічного реєстру (ст. 9 Закону України “Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус”²³); гарантії захисту та безпеки персональних та службових даних військовозобов'язаних (призовників) (ст. 10 Закону України “Про Єдиний державний реєстр військовозобов'язаних”²⁴) тощо.

Висновки. Отже, система спеціальних цивільно-правових способів захисту права на персональні дані включає в себе: 1) звернення до володільця та (або) розпорядника персональних даних (неюрисдикційна форма) з вмотивованою вимогою (із запереченням проти обробки персональних даних; про зміну персональних даних; про знищення персональних даних; про припинення будь-яких інших порушень законодавства про захист персональних даних); 2) оскарження до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини діяльності володільця, розпорядника, третіх осіб щодо обробки персональних даних (рішення про відстрочення або відмову в доступі до персональних даних); рішення про відмову в задоволенні вмотивованої вимоги суб'єкта персональних даних щодо заперечення проти обробки персональних даних, а також їх зміни та (або) знищення; будь-якого іншого рішення, дії чи бездіяльності, якими порушується законодавство про захист персональних даних); 3) звернення до суду з позовом (зобов'язати володільця та (або) розпорядника персональних даних надати доступ до персональних даних); зобов'язати

www.pravoua.com.ua

²² Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 р. № 698-V <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16>> (дата звернення: 11.01.2019).

²³ Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20 листопада 2012 р. № 5492-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17>> (дата звернення: 11.01.2019).

²⁴ Про Єдиний державний реєстр військовозобов'язаних: Закон України від 16 березня 2017 р. № 1951-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1951-19>> (дата звернення: 11.01.2019).

ти володільця та (або) розпорядника персональних даних припинити обробку персональних даних, змінити персональні дані, знищити персональні дані; щодо застосування інших цивільно-правових способів для захисту своїх персональних даних від незаконної обробки та випадкової втрати, знищення, пошкодження у зв'язку з умисним приховуванням, ненаданням чи несвоєчасним їх наданням, а також на захист від надання відомостей, що є недостовірними чи ганьблять честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи).

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN> (accessed: 11.01.2019) (in English).
2. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [The Code of Ukraine on Administrative Offences]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 7 hrudnia 1984 r. № 8073-X <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>> (accessed: 11.01.2019) (in Ukrainian).
3. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy, zatverdzeni Zakonom [The Code of Labor Laws of Ukraine Approved by Law] vid 10 hrudnia 1971 r. № 322-VIII. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>> (accessed: 11.01.2019) (in Ukrainian).
4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 5 kvitnia 2001 r. № 2341-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>> (accessed: 11.01.2019) (in Ukrainian).
5. Pro Derzhavnyi reiestr vybortsiv [On the State Register of Voters]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 22 liutoho 2007 r. № 698-V <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16>> (accessed: 11.01.2019) (in Ukrainian).
6. Pro Yedynyi derzhavnyi demohrafichnyi reiestr ta dokumenty, shcho pidtverdzhuiut hromadianstvo Ukrainy, posvidchuiut osobu chy yii spetsialnyi status [On the Unified State Demographic Register and the Documents Confirming Citizenship of Ukraine, Proving a Person's Identity or Special Status]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 20 lystopada 2012 r. № 5492-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17>> (accessed: 11.01.2019) (in Ukrainian).
7. Pro Yedynyi derzhavnyi reiestr viiskovozobov'iazanykh [On the Unified State Register of Persons Liable for Military Service]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 16 bereznia 2017 r. № 1951-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1951-19>> (accessed: 11.01.2019) (in Ukrainian).
8. Pro zakhyst fizychnykh osib pry obrobtsti personalnykh danykh i pro vilne peremishchennia takykh danykh [On the Protection of Individuals with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data]: Dyrektyva 95/46/IEs Yevropeiskoho Parlamentu i Rady [Directive 95/46/EC of the European

Юлія Белова

- Parliament and of the Council] vid 24 zhovtnia 1995 r. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_242> (accessed: 11.01.2019) (in Ukrainian).
9. Pro zakhyst personalnykh danykh [On Personal Data Protection]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 1 chervnia 2010 r. № 2297-VI <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>> (accessed: 11.01.2019) (in Ukrainian).
 10. Trudovyi kodeks Ukrainy [The Labor Code of Ukraine]: proekt [Draft] vid 27 hrudnia 2014 r. № 1658 <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221> (accessed: 11.01.2019).
 11. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 16 sichnia 2003 r. № 435-IV <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>> (accessed: 11.01.2019) (in Ukrainian).

Cases

12. Google Spain SL, Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD), Mario Costeja González, Case C-131/12 <<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=152065&doclang=en>> (accessed: 11.01.2019) (in English).
13. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy [Resolution of the Supreme Court of Ukraine] vid 27 veresnia 2017 r. u spravi № 369/5585/15-ц <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70427210#>> (accessed: 11.01.2019) (in Ukrainian).
14. Rishennia Apeliatsiinoho sudu Avtonomnoi Respubliky Krym [Award of the Court of Appeal of the Autonomous Republic of Crimea in the Case] u spravi vid 21 sichnia 2014 r. № 106/5771/13-ts <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37443227>> (accessed: 11.01.2019) (in Ukrainian).
15. Rishennia Holosiivskoho raionnoho sudu m. Kyieva u spravi [Decision of Holosiivskyi District Court of Kyiv in the Case] vid 8 chervnia 2017 r. № 752/12262/15-ts <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67045882>> (accessed: 11.01.2019) (in Ukrainian).
16. Rishennia Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy [Decision of the High Economic Court of Ukraine] vid 15 bereznia 2017 r. u spravi № 910/12950/16 <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65345347#>> (accessed: 11.01.2019) (in Ukrainian).

Bibliography

Authored books

17. Kokhanovska O, *Teoretychni problemy informatsiinykh vidnosyn u tsyvilnomu pravi [Theoretical Issues of Information Relations in Civil Law]* (Vydavnycho-polihrafichniy tsentr "Kyivskiy universytet" 2006) (in Ukrainian).
18. Stefanчук R, *Osobysti nemainovi prava fizychnykh osib (poniattia, zmist, systema, osoblyvosti zdiisnennia ta zakhystu) [Personal Non-Property Rights of Individuals (the Concept, Content, System, Special Aspects of Exercise and Protection)]* (KNT 2007) (in Ukrainian).

Journal articles

19. Petrytskyi A, 'Aktualni problemy pravovoho zabezpechennia zakhystu personalnykh danykh v Ukraini' ['Topical Issues of Legal Framework for Personal Data Protection in Ukraine'] (2013) 6 Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriya "Pravo" 118 (in Ukrainian).
20. Romaniuk I, 'Tsyvilno-pravovi sposoby zakhystu prava osoby na vlasni personalni dani' ['Remedies under Civil Law to Protect An Individual's Right to Own Personal Data'] [2014] 2(1) Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya "Iurydychni nauky" 210 (in Ukrainian).

Thesis

21. Dmytrenko O, 'Pravo fizychnoi osoby na vlasni personalni dani v tsyvilnomu pravi Ukrainy' ['An Individual's Right to Own Personal Data in Civil Law of Ukraine'] (dys kand yuryd nauk, 2010) (in Ukrainian).
22. Kodynets A, 'Tsyvilno-pravove rehuliuвання zobov'iazalnykh informatsiinykh vidnosyn: metodolohiia, teoriia, praktyka' ['Civil Law Regulation of Obligation-Based Information Relations: Methodology, Theory, Practice'] (dys d-ra yuryd nauk, Kyiv nats un-t im T Shevchenka) (in Ukrainian).

Yuliia Bielova

THE SYSTEM OF SPECIAL CIVIL LAW REMEDIES
FOR PROTECTION THE RIGHT TO PERSONAL DATA

ABSTRACT. As a consequence of information technologies development today, such information objects as personal data turn out to be the target of illegal encroachments increasingly often and, therefore, require legal protection, primarily under civil law, given its preventive and preclusion, rehabilitation and compensatory orientation.

The purpose of the article is to determine the system of special remedies under civil law to protect the right to personal data.

It is determined that the system of special remedies under civil law designated for the protection of the right to personal data includes: 1) submitting an application to the personal data holder and/or manager (non-jurisdictional form) containing a reasoned request (an objection to personal data processing; a request for change of personal data; a request for destruction of personal data; for cessation of any other violations of the personal data protection legislation; 2) submitting an appeal to the Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine for Human Rights against the activities of the holder, manager, third parties with regard to personal data processing (a decision to postpone or deny access to personal data; a decision refusing to satisfy the reasoned request of the personal data subject containing an objection to personal data processing, and also a request for such data change and/or destruction; any other decision, action or omission which infringes upon the personal data protection legislation; 3) filing a lawsuit to court (with the aim of binding the personal data holder and/or manager to grant access to personal data; binding the personal data holder and/or manager to stop personal data processing, change personal data, destroy personal data; with the aim of using other remedies under civil law to protect own personal data from unlawful processing and accidental loss, destruction, damage due to deliberate concealment, failure to provide or late provision, as well as for protection against provision of information which is inaccurate or denigrate the honor, dignity or business reputation of an individual.

KEYWORDS: personal data; right to personal data; remedies of protection under civil law; remedies of personal data protection.